

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Катя Дионисиева,
преподавател в ЮЗУ "Н. Рилски"-ФОЗЗГС, Благоевград
на **дисертационен труд** за присъждане на образователна и научна
степен „**доктор**“ в научно направление
1.2 Педагогика (Специална педагогика-Слухово-речева рехабилитация)

на тема:

“ТЕРАПЕВТИЧНИ СТРАТЕГИИ КЪМ ЕМОЦИОНАЛНИТЕ И ПОВЕДЕНЧЕСКИ ПРОБЛЕМИ НА ДЕЦА И ВЪЗРАСТНИ С УВРЕДЕН СЛУХ”

разработен от докторант **Петя Красиминова Ангелкова**
с научен ръководител: **проф. д-р Цанка Попзлатева**

Представени материали:

- ✘ *Дисертационен труд*, разработен в обем от 217 печатни страници, от които 207 страници основен текст, библиография, 9 приложения и списък на публикациите. Дизайнът на разработката следва общоприетото у нас структуриране: увод; три глави, от които I - литературен обзор, II - постановка на експерименталната работа, III - анализ на получените резултати; следват заключение, научни приноси, списък на публикациите на докторанта и библиография. Цитираните литературни източници са общо 137, като от тях 59 са на кирилица, 78 - на латиница. Отделно е представен списък на 9 приложения в подкрепа на експерименталната работа.
- ✘ *Автореферат* на дисертация за образователна и научна степен “доктор” с обем от 63 стр.
- ✘ *Списъкът* на публикациите е 10, всички в съавторство, публикувани в периода 2010 – 2018 г. в български издания - годишник на СУ, сборници от научни сесии и конференции, списание “Специална педагогика”, по проектна дейност.
- ✘ Актуална автобиография.

Актуалност на разработката:

Психичното здраве на човека се формира от ранна детска възраст и се променя своеобразно в процеса на неговото развитие, повлияно от много социални, психологични и биологични фактори. Психично здравият индивид се справя успешно с нормалния стрес, общува хармонично с околните, развива се и израства успешно в социалната среда. Нервно-психичните и психо-соматичните способности за адаптация към разнообразието на средата са специфични за всяка възрастова група, но крият значително по-голям риск при хората с нарушения в развитието. Особено уязвима е детската популация, при която социалните промени, растящите изисквания на средата, нарушените механизми на адаптацията, създават допълнителни условия за психични проблеми. Нивото на психично здраве на деца и възрастни с нарушения е

актуална тема за изследване и през последните десетилетия привлича вниманието едновременно на психолози и педагози, на специални педагози и медици, на политици и особено на широката общественост. От тази позиция темата на разработения от Петя Ангелкова дисертационен труд е един своевременен ангажиращ поглед върху психичното здраве и механизмите за откриване и решаване на проблеми, които вълнуват обществото.

Съдържателна характеристика:

Уводът на дисертацията въвежда в темата на конкретното научно изследване и обосновава избора от докторантката научно-приложен подход към емоционално-поведенческите проблеми на популацията лица с увреден слух.

Глава първа се състои от пет раздела, в които научните изследвания по проблема са разгледани в исторически аспект, представени са значимите за изучаването и разбирането на психичното здраве психологически теории. Изследванията на емоционалните и поведенческите проблеми при лицата с увреден слух са разгледани във възрастов план от позицията на биомедицинския подход и са подкрепени с много доказателствен материал от публикувани проучвания в широк времеви диапазон. Отделено е внимание на проблемите от методологично естество при подбора на адекватен изследователски инструментариум за изследване, адаптиран към особеностите на глухите хора. Представени са нови работещи инструменти за оценяване и сравняване на резултати при глухи и чуващи лица от различните възрастови популации, както и съвременни концепции от позициите на био-психо-социалния подход.

В следващия раздел на теоретичния преглед е отделено особено внимание на факторите, определящи психичното здраве на децата и възрастните с увреден слух. Посочени са основните направления, в които се проявяват фактори, специфични за психо-социалната интеграция на глухите: неонатален/ранен скрининг за глухота, нови технологии в диагностиката и слухопротезирането, интеграционни процеси в образованието, жестов език и култура на глухите като общност. Разгледана и подкрепена с данни е ролята на слуховата увреда – етиология, вид и степен на увреждането, в психо-социалното развитие на детето. Интерес представлява проучването на комуникативните особености при деца, носители на съвременни слухови апарати и/или кохлеарни импланти и неслухопротезирани и влиянието им върху психичното здраве. Потърсена е и връзка на психичния статус на глухото дете с комуникативните особености на средата при различен слухов профил на родителите. Обстойно дискутирана е връзката на доминиращата езикова модалност устен език - жестов език в различните условия на учебната и широката социална среда с промените в психичното здраве на глухото дете, юношеството и зрелостта му.

Акцент в теоретичния анали е поставен на детско-юношеската възраст по отношение на психологическите класификации на емоционално

поведенческите проблеми, като за база са използвани водещите класификатори ДСН-IV (1994) и МКБ-10 (1994) и техните актуализации. По-нататък терапевтичните стратегии са разгледани в контекста на Диагностичното статистическо ръководство за психичните разстройства (DSM-V, 2013) в последната му пета ревизия, където психичното здраве има най-нови интерпретации.

Във **втора глава** на дисертационния труд е представен дизайнът на емпиричното изследване на емоционалните и поведенческите проблеми лица с увреден слух в широк възрастов диапазон 1г.6м. – 65г. Представени са предметната област и методологичните подходи, на които стъпва проучването. Целта, хипотезите и задачите на изследователския проект са точно формулирани. Докторантката си поставя 4 хипотези, които да докаже чрез проведеното изследване. Описани са надлежно извадката на лицата с увреден слух, участници в изследването, техните демографски характеристики и индивидуалните профили на психично здраве по възраст, пол, слухов дефицит, образователна среда, статус на семейството. Тази информация е много добре визуализирана таблично и графично. Следва детайлно представяне на инструментариума на изследването – (1) Система на Achenbach за емпирично оценяване на поведението (ASEBA) в детско-юношеска възраст; личностни въпросници на Spilberger и Zung. Всички инструменти са стандартизирани за български условия. Представени са статистическите методи, използвани за обработка на данните, като в тази връзка са определени независимите и зависимите променливи в изследването.

Трета глава включва последователно представяне на резултатите от научното изследване и анализи, с които да се проверят издигнатите хипотези. Анализът условно е разделен на три части, като всяка има своя специфика – извеждане на общ профил на психичното здраве на глухите хора след обработка на първичните данни от структурираните въпросници посредством методи на описателната статистика; проследяване на възрастовата динамика на психичното здраве чрез диференцирани възрастови микропериоди; определяне на влиянието на специфичните за глухотата фактори (биологични, психологични и социални). Всеки анализ води до доказване на една от основните хипотези. Представените резултати са много добре визуализирани чрез таблици и графики, подложени на статистически анализ и интерпретирани. В края на анализа са изведени обобщения, свързани с доказването на работните хипотези.

В заключението са обобщени и съотнесени с вече известни резултати общите и специфични характеристики на психичното здраве при лицата с увреден слух и препоръчителни съвременни терапевтични стратегии.

Посочените от докторантката **приноси** от научното изследване са изведени в теоретичен, методологичен и приложен аспект и реално представляват резултат от продължителна и задълбочена изследователска работа.

Авторефератът отговаря на изискванията и напълно представя съдържанието на дисертационния труд.

Оценявам високо научната работа на докторантката и нейната публикационна активност. Правят впечатление научният стил, умелото боравене с литературни източници, представянето и дискутирането на конкретни проблеми по темата на изследването. Богатото онагледяване прави по-убедително представянето на дискутираните проблеми, доказването на издигнатите хипотези в емпиричното изследване и заключителния анализ. Намирам за значими резултатите от дисертационния труд и приносите на докторант П. Ангелкова за изучаване на проблемите в психичното здраве на хората с увреден слух и търсенето на работещи инструменти за диагностика и терапия.

Въпроси по дисертационния труд:

- У нас популацията лица в зряла възраст, носители на КИ, е малобройна и едва ли на този етап е обект на проучване. Въпросът е: Има ли съвременни изследвания за влиянието на КИ върху психичното здраве на възрастни хора с постлингвална глухота? Ако отговорът е положителен, в каква насока са заключенията на професионалистите?

Заключение:

В заключение изразявам убеждението си, че дисертационният труд на Петя Ангелкова заслужава **положителна оценка**. Докторантката отговаря на всички изисквания по представени документи. Ето защо предлагам на членовете на уважаемото Научно жури **да гласуват присъждане** на научна степен „**доктор**“ на Петя Ангелкова в професионално направление 1.2 Педагогика (Специална педагогика - *Слухово-речева рехабилитация*).

19.06.2018 г.
гр. София

Изготвил становището:
(доц. д-р Катя Дионисиева)